

Kapitel 3

NOGLE BRIKKER FALDER PÅ PLADS

I Kastrup fiskerihavn på jollepladsen havde min morfar en Marstallerjolle liggende, det var en 6 meter lang smal båd bygget eg på eg. Den havde en mast med sprydstagejøl og en totakts en-cylindret motor på 5 hestekræfter. Sejlene blev brugt, når vejret var til det, og når der var lavvande i kassen, bensin kostede jo penge. Jeg var vel været 11 år, da jeg sad med min mor ved eftermiddagskaffen hos mormor og morfar, da han spurgte min mor:

– Else, jeg vil godt have knægten med på Saltholm i morgen, jeg har tænkt mig at samle mågeæg, det er lige tiden nu. Hvad siger du til det, du kan så få nogen af de æg, knægten samler?

Næste morgen, ved daggry roede han ud af havnen for først at starte motoren et stykke ude.

– Hvorfor starter du ikke inde i havnen, morfar?

– Det rager ikke andre, hvad jeg foretager mig. De er så nysgerrige og får ondt i røven, hvis de kan se, at man finder ud af det. Hvis man har en fed fidus, skal man ikke reklamere med den, for så er den ikke fed længere.

I dag har man termotøj og redningsveste, det var nok opfundet dengang, men vi kendte det ikke. Havde vi kendt det, ville vi ikke et sekund drømme om, at vi havde penge nok til at kunne købe det. Vi frøs med anstand. Det var jo det, vi var vant til; skulle man falde i baljen, var det uden redningsvest hurtigt overstået – og nok ikke den værste måde at komme af med livet på.

Da vi langt fra kysten nærmede os land, blev jeg sendt op foran i båden, for at holde udkig efter sten. Langt, langt ude var det lavvandet, og der lå sten under og over vandet. Vi løb ind, hvor der tidligere havde været udskibningssted for saltholmskalk.

I mange år havde man brudt kalk, men da der ikke længere var penge i det, fik broer og tipvognsspor lov at forfalde.

Saltholm er meget flad, fyldt selv ved lavvande med store vandhuller. Selv i en tør periode kan man kun færdes der med gummi-støvler. På det tidspunkt var der tre gårde og kroen, alt i alt har der vel boet omkring 15-20 mennesker. Amagerbønderne havde dannet et lav, som havde græsningsrettighederne, men efterhånden som amagerbønderne var gået over til gartneribrug, kunne de ikke selv bruge græsgangene og lejede dem derfor ud til bønder på Sjælland.

Hvert forår ankom kreaturbåde med kalve og kvier, som åd sig fede i sommerhalvåret. Når man ved efterårstide skulle indfange dem, var det et værre gedemarked; kreaturerne var blevet til vilde bæster, som med heste blev drevet ind i indhegninger. Der fortæltes vilde historier om de danske cowboys, som frygtløse kastede sig over vilddyrene. Uden al tvivl har det kostet knubs.

Bevæbnet med store spande og sække gik vi stille og roligt mod østkysten, og her mødte vi en ret stor mand.

– Dav, Martin. – God dav, Niels.

De gav hinanden hånd og noget gled fra morfar over i den andens hånd. Hvad, ved jeg ikke, og jeg turde ikke spørge, men det må have haft en vis værdi. De to mænd var gamle arbejdskammerater og, viste det sig senere, de havde sammen kæmpet mod politiet i de store slag på Fælleden og på Grønttorvet.

– Hvor har du tænkt dig at »spadsere« i dag, Martin?

– Joh, han kunne da godt tænke sig at slå et smut over til øst- og nordsiden.

– Det kunne jeg egentlig også godt, men jeg har ikke tid i dag, for jeg skal ned til Svaneklapperne og se efter en ko, som man siger ligger med et brækket ben.

Gutten der? Er det et af dine børnebørn? – Jah. –

Han ser nu ikke ud til at være et snakkenoved.

Oversat til godt dansk betød det.

Jeg går sydpå, så har du hele nordsiden for dig selv, og kan jeg stole på, at knægten kan holde kæft?

Senere erfarede jeg, at Niels var ansat som jagtbetjent; han skulle holde øje med krybskytter og i nogen grad pleje og passe vildtet.

Jagten på Saltholm var vel en af de bedste i Danmark og blev lejet ud til en af landets rigeste mænd, en apoteker og medicinalvarefabrikant ved navn Benzon.

Der var en vrimmel af kaniner, de sprang næsten for fødderne af os og var ikke særlig bange. Harer var der også, men først og fremmest var der en utrolig mængde andefugle. Om efteråret kunne himmelen blive sort af flokke af dykænder, svømmeænder og vadefugle på træk. Men om foråret skulle man træde med største varsomhed, for pludselig bragede fugle op lige for næsen af én. I begyndelsen blev jeg så forskrækket, at jeg var lige ved at tisse i bukserne.

Det krævede megen øvelse at undgå især edderfuglenes reder. Fuglen falder fantastisk godt sammen med omgivelserne, ofte var det eneste, man fik øje på, dens øjne, der meget nøje fulgte én. Man var ofte mindre end en meter fra fuglen, der trykkede sig, for så at ryge op med et drøn.

Gang på gang blev man imponeret over, hvor hurtigt disse store tunge fugle var i luften. Æggene var plettede, i samme farver som tang og sand. Ællingerne trykkede så hårdt, at man, når man stod med dem omkring sine ben, måtte flytte fødderne med største varsomhed for ikke at træde dem ihjel. På den yderste del af stranden begyndte måger og terner at styrtdykke ned over os.

– Du skal ikke være bange, Aage, de drejer altid af i sidste øjeblik. Det lød beroligende, men jeg var alligevel bange, når disse kæmpefugle skrigende drøned ned mod ens hoved i et styrtdyk.

Vi begyndte at samle mågeæg; hurtigt fik jeg lært at finde ud af, om de kunne bruges. Hvis mågeungen var ved at blive til i ægget, kunne det ikke bruges og blev pænt lagt tilbage igen.

Spandene blev fyldt, og vi satte os ned og fyldte i sækkene. I dem havde morfar papstykker for at beskytte æggene, når vi skulle bære dem den lange vej tilbage til jollen.

Da vi havde fyldt op, gik vi tilbage, og morfar tryllede en bajer og en rød sodavand frem af intetheden.

Æggene stuede vi væk, for som morfar sagde:

– Jeg kan godt lide æggekage, men ikke hvor som helst.

Vi gumlede nogle rundtenommer i os.

– Er du træt? Kan du tage en tur mere?

Vi drog af sted, og nogle timer senere var vi tilbage med lige så mange æg. Jeg havde pebet en del over ternerne, som, når vi var nær deres reder, slog ned, så man kunne mærke vingesuset i ansigtet. Den ene gang skreg jeg:

– Den hugger efter mine øjne!

Morfar kom til og gav mig sin kasket:

– Prøv om du kan stikke den en, men jeg tror, vi skal flytte, for folkene på gårdene kan høre dem skringe.

Hjemover gik det stille og roligt for sejl. Man går så mere støt, og æggene kan ikke så let rulle rundt og blive smadret. Æggekekage lavet af mågeæg er en himmelsk spise. Æggene kunne i sæsonen købes i Irmaforretninger for 5 øre stykket.

Men hos os lagde kvinderne æggene i vandglas i store kar; på den måde kunne de holdes friske til langt hen på vinteren. Jeg husker særligt en tur, fordi det var her, jeg fik noget ud af morfar, som han ellers altid forsøgte at undgå. Jeg frittede ham ud om hans barndom. Det var tydeligt, at han helst var fri.

Hans barndom var ikke god at tænke tilbage på. Derimod gik det betydeligt lettere at få ham til at fortælle om sine første år i storbyen. Han havde hovedsageligt arbejdet med jord og beton, og pludselig blev han vred.

De havde ofte stået i dybe udgravninger og havde bedt om afstivningsmaterialer, men arbejdsgiveren var ligeglad.

Det kostede jo ikke ham noget, hvis jorden skred sammen, og en arbejder omkom. Morfar fortalte om en sådan ulykke og om, hvordan arbejderne havde holdt møde og på det var blevet enige om at stille krav. Mesteren grinede bare ad dem og sagde: »Skrid«.

Morfar blev blacklistet for at strejke

Morfar fortalte så, at de alle var skredet. Men det lykkedes meget hurtigt for mesteren at få ansat nye arbejdere. Min morfar og hans arbejdskammerater havde så lavet en blokade. De mødte op og prøvede at forhindre de nye, strejkebryderne, i at arbejde. Skulende – med den dårlige samvittighed lysende ud af øjnene – gik nogen af dem i gang.

Skældsord blev dynget ned over dem: »I stjæler vort brød osv.«

Mesteren kom til og truede med at tilkalde politiet. »Morder«, råbte de til ham, og så ringede han. Politiet kom. Alt åndede fred og idyl, de strejkende var klogeligt fortrukket. Lige så snart panserbasserne var væk, var de der igen, og nu nøjedes de ikke med at råbe. De gik direkte i hovedet på skruebrækkerne og begyndte at ødelægge det arbejde, de havde udført.

Skruebrækkerne gik til mesteren og fortalte, at de ville have deres løn. De ville meget gerne arbejde, men de turde ikke. Nu blev de tilbudt at arbejde under politibeskyttelse, men det ville de ikke. Resultatet blev, at arbejdet stoppede, og at antallet af bloka-devagter nu var vokset til det dobbelte.

Morfar fortalte også om, at de havde dannet de første fagforeninger, og om, hvordan de bare blev fyret, når arbejdsgiveren opdagede, at de var organiserede. Mange arbejdere var i lang tid nogle værre skiderikker, de ville ikke betale til en fagforening. Det fik de jo ikke mere ud af.

»Snyltere« kaldte han dem. Efterhånden som fagforbundene fik den ene aftale forhandlet på plads efter den anden, meldte flere og flere sig ind. Der var stolthed i min morfars stemme, når han fortalte om, at man efterhånden ikke lod sig byde hvad som helst. Men bedst tilpas var han, når han kunne berette om de store slag mellem arbejdere og politi på Fælleden og på Grøntorvet.

Dengang satte man beredne betjente ind, som med dragne sabler huggede løs på arbejderne med den flade side af sablen.

– Var du ikke bange? Spurgte jeg lidt naivt.

– Joh, det var man da, og man fik da også nogle drøje hug ind imellem.

– Hvad gjorde I, når I ikke kunne få fat i betjentene – de sad jo højt til hest?

– Joh, sagde han med et smørret grin: Ser du, man havde jo ikke for ingenting brugt sin tid som bondeknold med umulige krikker.

Det var nemt nok.

I lommen havde han haft en kraftig snor, hvor der på den sidste meter var stukket jernkugler igennem, endelig ikke for store.

Han gik så ind under hesten og daskede den under bugen, der, hvor huden er tyndest, og på skinnebenene. Kræet stejlede, og panserbassen kæmpede som en vild for ikke at dratte ned.

Men, grinede han: – Der var mange venlige mennesker, som hjalp ham af hesten, og så fik han altså bare smæk.

– Hvilken side ville du gå til? Spurgte han.

– Den venstre. Hvis panserbassen altså ikke er kejthåndet.

– Rigtigt. – Hvorfor?

– Joh, så ville han jo ikke kunne ramme mig så godt.

– Du skal nok blive til noget, min dreng, du kan da bruge pæren. Det var ikke den eneste tur, jeg fik sammen med morfar. Ofte tog han mig med på jagt, og på de ture faldt mange brikker på plads. Det undrede mig, at selv i midten af trediverne, hvor flere og flere kom i arbejde, fik morfar aldrig et job.

Men tilsyneladende manglede han aldrig noget. Han var endda i stand til at bygge et stort muret hus med førstesal.

Selvfølgeelig hjalp alle svigersønnerne, men alligevel.

Hemmeligheden var den, at på grund af sit fagforeningsarbejde, var han blacklistet. Arbejdsgiverne lagde ham på is og nægtede ham arbejde.

Fagforeningens svar var at give ham en eller anden form for understøttelse.

HVERDAGSLIV FOR KNÆGTE

Danseskole for de borgerlige.

Da jeg var omkring de 11 år syntes min mor, at jeg skulle lære at danse. Derfor blev jeg indmeldt i en pæn, småborgerlig danseskole. Her dukker jeg op, solbrændt som en neger, i blændende hvid skjorte med lille sort sløjfe, korte hvide bukser, korte hvide strømper og hvide gummisko. Gik man i træsko, var det tegn på den yderste fattigdom; med gummisko viste man, at man kun sad og hakkede i det. Men selv om jeg var en enhver mors drøm i det kostume, vidste jeg, at med den alder, jeg havde, var man til grin, hvis man gik i korte bukser; man var en tøsedreng.

Jeg var utrolig genert, jeg havde aldrig holdt en pige i hånden før. Dybt rødmende – men det kunne man ikke se for solbrændthed – hankede jeg op i en lang, hæslig bønnestage og prøvede meget stille og forsagt at gøre, som læreren sagde. Bag mig gik en stor blegnæset, snotunge, der hviskende blev ved med drillende halvhøjt at sige:

– Korte bukser, ha, ha, sikken en tøsedreng.

På et tidspunkt var det slut med tålmodigheden, jeg drejede rundt og gav ham et par solide dask på hovedet. De andre drenge havde åbenbart også kedet sig, for pludselig var gulvet én stor dyngedrenge, hvor alle af hjertens lyst kæmpede mod alle for fornøjelsens skyld. Selvfølgelig fik jeg skylden og blev nægtet at deltage i de videre fornøjelser.

Anbragt på en stol kunne jeg sidde og række tunge, når kæmpekvinden vendte ryggen til. Mor kom og hentede mig og fik den besked, at hun kunne jo prøve til næste år, så var jeg et år ældre og måske det klogere.

Man ville ikke give hende pengene tilbage, men så lavede jeg det helt store teater. Det var ikke mig, der havde gjort noget, det var de store bisser osv. Mor fik pengene med besked om, at så skulle hun ikke ulejlig sig mere. Glad og lettet var jeg.

Hvordan jeg senere hen som 16-årig blev forført og nærmest voldtaget meget med min vilje af en ældre dame på 30, under påskud af, at hun ville lære mig dansekunstens mysterier, er en helt anden sag.

DYREHAVSBAKKEN

Far havde igennem flere år spillet med sit orkester på Bakken. Danserrestauranten hed Figaro. På aftener, hvor der kun var få gæster, stod orkestret udenfor og spillede for at lokke folk indenfor. På disse aftener var dansene lange; det gjaldt om at holde folk på gulvet. Hver dans kostede 10 øre, så folk fik noget for pengene. De dansende lagde penge i en skål, der stod ved scenen, og musikerne holdt så øje med, om der blev betalt.

Når der var mange mennesker, var dansene tilsvarende korte, og var der nogen, som forsøgte at snyde, gik musikerne spillende rundt på gulvet og bad folk betale.

Man kunne se, at mine forældre tjente godt. Vi fik nye flotte møbler i herregårdsstil. De passede nu ikke rigtigt ind i den lille lejlighed, men de var stolte. Mit værelse var forlængst inddraget til at være den fine stue, akkurat som man har det på en større bondegård eller et mindre herresæde, og jeg var henvist til en sofa, men fik da en hylde til mine ting i et skab.

Selvfølgelig var mor med på Bakken; vi kørte med rutschebane og hylede af skræk. I sangerindeteltet hørte vi de frække sange. Jeg forstod ikke meget, men mors forargelse var ikke til at tage fejl af, når sangerinderne viste lår og bagdele frem, samtidig med at de kom med frække bemærkninger.

Når sæsonen var slut, altså på den sidste aften, festede hele personalet og til slut, når solen var ved at stå op, landede hele koret ved vor gadedør, og orkestret satte i for fuldt drøn.

Vinduerne røg op i hele ejendommen, medens mor tiggede og bad de noget overophedede musikere om at dæmpe sig. Men intet hjælp. De tog turen op til fjerde sal, med en eller to ølpauser undervejs og ellers stadigt spillende for fuldt drøn.

Folk tog det pænt. Mor havde lavet kaffe, og jeg havde været bag om hos bageren for at hente friskbagt morgenbrød. Hvordan deres fest sluttede, ved jeg ikke, for når jeg strøg i skole, var de stadig godt i gang. Et af deres foretrukne numre var at tage nogle kohorn, der hang oppe over en dør.

En var tyr, en anden tyrefægter, som kæmpede bravt mod det vilde uhyre med vores ildrager i hånden. Mor har givetvis moret sig, men hun var også bange for, hvad disse overrislede væsener kunne finde på at smadre i deres brandert af vort sparsomme møblement.

POLAREKSPEDITIONER

Gennem flere år var jeg til stor irritation for min familie en læsehest af Guds nåde. Familien i øvrigt var aldeles uvant med, at nogen læste. Derfor blev jeg konstant forstyrret af mere eller mindre ligegyldige spørgsmål. Far øvede sig tit på sin saxofon næsten lige ind i ørerne på mig, og efterhånden havde jeg opøvet en koncentrationsevne så stor, at man kunne råbe og skribe, uden at jeg ænsede det.

I en periode var ekspeditioner i de polare områder det, der fænge mest. Knud Rasmussens og især Peter Freuchens levende beretninger slugte jeg. Hans fortælling om sit første møde med den bedårende eskimokvinde, der senere blev hans kone, kunne jeg læse igen og igen.

Kvinderne på Grønland gemte nemlig deres urin i en pissepotte under sengen. Når de skulle sætte håret til fest, brugte de urinen til håropsætningen. Peter Freuchen havde konens hårdusk lige under næsen, når de dansede, hvilket nærmest »berusede« ham. Et sted i sin bog fortæller han, hvorledes han ligger alene på isen med svære forfrysninger i den ene fod, og da bliver klar over, at en koldbrand er ved at brede sig med lynets hast.

For at overleve amputerer han sit ene ben i knæleddet uden bedøvelse med en lommekniv som eneste kirurgiske hjælpemiddel. Man tror, det er løgn, men uanset, hvad man mener, manglede han det ene ben. Jeg gik meget på Nationalmuseet og studerede polarfolkenes levevis indgående.

KRISTELIG FORENING FOR UNGE MÆND

Jeg blev grøn spejder og tog i flere år på cykel på teltture i omegnen af København. I sommerlejren Glænø tilbragte jeg en til to ugers sommerferie og havde trods de mange bønsemøder og gudstjenester en dejlig tid.

Om natten sneg vi os op på det øverste loft og fik tørt strand-sand til at løbe ned gennem gulvsprækkerne i hovedet på lederne, der sov nedenunder. Vi gik lange ture i sommernatten og nød sommerhimmelen, stilheden og det farvespil, der stod over Sejrøbugten, verdenssituationen, holdninger, moral, piger, sex osv. – alt blev diskuteret og uden al tvivl blev mange af de holdninger, som blev grundlaget for mine senere handlinger og tilværelse, lagt her.

Til KFUM hørte også en idrætsafdeling, og det lykkedes os at blive så godt placeret både i håndbold og fodbold, at vi rykkede op i de bedste divisioner. Al fritiden blev brugt til boldspil. Hjemme var der konstant jamren over alle de sko, næserne blev sparket af.

Når jeg her gør opmærksom på min daværende kristentro, er det for at påpege, at i vort hjem var en socialdemokratisk mor med en mere end hjemmestrikket kristen tro, en kommunistisk far og en

dreng med sine allerede dengang helt selvstændige opfattelser, oftest modsatte af det fædrene ophav.

Indtil man fik indført ferieloven, hvor man ved lov skulle holde ferie i 14 dage, og hvor man for første gang fik udbetalt feriepenge, kendte man ikke til at holde ferie, fordi man simpelthen ikke havde råd.

Når man var borte fra sit arbejde, fik man ingen løn, så hvis man holdt fri, skulle man have sparet så meget op, at man kunne dække alle de faste udgifter og derudover have til ferien.

Men flere og flere fabrikker lukkede i en kortere periode, og dermed stod arbejderne uden penge til de daglige udgifter og uden penge til at foretage udflugter for, endsige holde ferie for. Derfor kørte man f.eks. på sin skærveknuser af en cykel til familie og bekendte. Far fik en gang overtalt mor til at køre til Lolland – en bagatel af 158 km i ét stræk – for at spare udgiften til en overnatning.

Uden nogen form for træning var det bare af sted, men før start skulle hun lige sørge for at pakke og smøre maden til turen. Mad og drikke, øl eller sodavand, tog vi med hjemmefra for at spare. Når vi i dag suser ud ad motorvejene, er det svært at forestille sig vejene i 1930'erne, bakkerne var ikke jævnet ud som i dag. Ved Tappernøje mellem Køge og Vordingborg husker jeg den dag i dag, at de var lange, at de var stejle.

Selv om man stod op i pedalerne og jukkede for fuld hammer, endte man ubønhørligt med at skulle trække cyklen. Gear til cyklen fandtes ikke hos almindelige dødelige, og sadlerne gav uvægerligt sår i numsen. Turen var et mareridt for Else, men far fik alligevel overtalt hende de følgende år – med besvær ganske vist og kun mod, at han højt og helligt lovede, at distancerne blev mere menneskelige. Derfor begyndte de at bruge vandrehjem.

Men da ferieloven kom, var to uger en meget lang tid for min mor at være væk fra hjemmets pligter og sine mange småjobs. Så far arrangerede derfor, at jeg tog med ham. Vi havde vandrekort, men også et lille telt og en primus. Når vejret var til det og vi, som f.eks. ved Møens Klint, fandt en god teltplads, bad vi bonden om tilladelse til at slå telt op på hans mark, og den fik vi altid.

Vi forstod at råhygge. Mad lavede vi over bål eller på primussen. Det var som regel mig, for far kunne ikke engang lave en kop kaffe. Når vi passerede et andelsmejeri, gik vi ind og fandt altid en

mælkejunge med dejligt kold kærnemælk. Man kunne drikke lige så meget, man ville, det var bare dejligt. På en tur i Nordsjælland ville far flotte sig, nu skulle der være fest.

Vi gik ind på H. C. Andersens kro i Asserbo og bestilte dagens ret; jeg fik en sodavand, far en øl. Forventningsfulde og hundesultne ventede vi på lækkerierne. Dagens ret, hachis, kom på bordet, jeg stak lidt prøvende til det, og pludselig sagde far:

– Du må ikke spise det!

Nu kunne jeg også se store, hvide ormeflignende væsener kravle og møve sig rundt.

– Hvad er det far?

– Maddiker, maden er fordærvet, den er livsfarlig at spise.

Far kaldte på tjeneren, og venligt i et meget dæmpet tonefald gjorde far ham opmærksom på maddikerne. Tjeneren svarede uforskammet og flabet, hvorefter far bad om at tale med restauratøren. Igen svarede man ham grimt og ville fjerne maden. Det modsatte far sig og prøvede endnu en gang at være rar. Det prelede fuldstændigt af, og derefter sagde han til mig:

– De må ikke fjerne det hundeeæde dér, hvis de prøver, skal du skribe op.

Han gik ind og ringede til politiet. Hvad han har sagt, ved jeg ikke, men efter ca. 15 minutter dukker to betjente op og spurgte efter far. Han anmeldte så restauranten for at sælge fordærvet og sundhedsfarlig mad. Betjenten spurgte diskret far:

– Har du prøvet at snakke med dem?

– Ja, sagde far, som var meget rolig og behersket. Det har jeg flere gange, men jeg er bare blevet fejlet af med meget frække uforskammetheder.

– Vi kender dem godt, det er ikke første gang, men dette her er til at tage og føle på.

Tjeneren og restauratøren stod på spring for at give deres besyv med. Men den anden betjent havde meget højt forkyndt, at de kunne passe deres arbejde og ellers blande sig meget langt uden om.

– Dette er meget enkelt, siger betjenten til far, jeg beslaglægger jeres mad, har du betalt? – Nej.

– Det skal du heller ikke, jeg går en tur ud i køkkenet og får det tømt, vi har ret god plads i bilen. Jeg lukker fandeme denne møg-butik og tager hans bevilling med mig. Han kan så bruge sommeren på at forhandle med myndighederne om, hvornår han kan få bevillingen igen, så han igen kan åbne.

Værten fik nu besked på, at restauranten var lukket. Der måtte ikke serveres mere. I mellemtiden var den anden betjent sivet ud til køkkenet og holdt øje med, at man ikke lavede numre dér. Betjenten kaldte på restauratøren og meddelte:

– Han havde optaget rapport, og gæsterne skulle gerne videre. Skal de to herrer betale?

– Nej, det skulle, de da ikke, sagde restauratøren og beklagede meget. – Ja, sagde betjenten, det skulle du have gjort noget før, nu får vi en masse arbejde, men du ender i retten og kommer givetvis til at betale erstatning til de to herrer.

Vi rejste os og godtede os ved at se betjentene dirigere personalet frem og tilbage fra køkkenet til politivognen med de prøver, betjentene havde udvalgt. Vi kørte videre, sultne, men en oplevelse rigere. Da vi havde kørt lidt, sagde far:

– Det var nogle fantastisk fine betjente. Sådanne fyre skulle der være flere af!

PUBERTET

På Amagerstrand lå også dengang badeanstalten Helgoland. En træbro på ca. 200 meter førte ud til selve badeanstalten, som bestod af en afdeling for mænd, én for kvinder og en fælles afdeling, som blev kaldt for sporten.

Som skoleelev kunne man gå gratis ind, men man skulle betale for at komme ind på sporten. Skolesvømningen begyndte allerede i maj måned, og det var mange gange bitterligt koldt, men selv om vandets temperatur lå på 12-13 grader, hjalp ingen kære mor. Det var på hovedet i vandet, hvis man da ikke lige havde en seddel med hjemmefra, og det havde jeg aldrig. Omkring 100 meter mod nord lå Københavns største losseplads, i almindelig daglig tale kaldt for lossen. 200-300 meter fra kysten blev alt kloakvandet fra storbyen udledt gennem kæmpestore rør. Når morfar skulle score meget hurtige penge, pilkede vi torsk, der hvor rørene spyede det rene lort op.

Når man lå over rørene, boblede det rene, skinbarlige lort op med en blanding af papir og brugte kondomer. Engang spurgte jeg morfar, bruger alle mænd gummi, hver gang de boller?

– Næh, sagde han, gummi er dyrt, så mange bruger bakgearet eller de katolske helligdage eller tager bare chancen.

Efter mit øjemål må de københavnske mænd have bollet med deres damer både to og tre gange i døgnet. Beredvilligt forklarede han mig om bakgear og katolske helligdage, der består i, at man holder nøjagtigt regnskab med kvindens menstruation.

På dage med pålandsvind var badevandet utroligt ulækkert, men der blev ikke taget hensyn, og vi blev jaget ned, selv om vi udpegede både lortene og kondomerne.

Efterhånden var jeg kommet i den alder, hvor man begyndte at få hår på de udsatte steder. Det medførte, at vi store drenge skjulte os for hinanden. Vi svøbte og indhyllede os i drabelig store håndklæder, for at ingen dødelige skulle få selv det mindste glimt af vore »helligdomme«, når vi klædte om.

Interessen for piger blev gradvist udvidet fra at stå spejdende ved døren eller ved knasthuller i plankeværket ind til det forjættede land, pigernes skolegård, til også at omfatte billeder fra reklamer – eller bedst et af de »frække« blade. Et af disse blade husker jeg særdeles tydeligt, fordi der var tegninger af underskønne piger med fristende, store barme og de nydeligste numser. At der var små – i vore øjne meget dristige frække noveller – gjorde bladene endog særdeles velegnede til en tur på WC, hvor vi læste, kiggede billeder og onanerede på livet løs.

Det at onanere var et kæmpeproblem for alle os knægte, der var jo ingen man kunne spørge. Man kunne heller ikke snakke om det indbyrdes; ingen ville jo udstille sine svagheder, og man gik rundt i en fantasiverden overbevist om, at man var den eneste ene med disse problemer.

På Helgoland foretog vi strejftog ind til pige- og dameafdelingen. Vi måtte svømme ret langt under vandet, og når luften slap op, gik man lige op til overfladen for at nappe luft nok til det sidste stykke under vandet.

Der lå man så og betragtede virkeligheden. Pigerne og damerne havde ikke megen lighed med vore fantasier, der var skabt af me-

dierne, som havde gjort unges sexualhunger til kold business.

Kvinderne her var – helt modsat vor fantasi- og billedverdens liljetynde, superslanke, nærmest underernærede piger – store, kraftige, velnærede matroner med hængebryster, -mave og deller. Selv om det oftest var et skuffende syn, der mødte os, afholdt det os ikke fra at fortsætte disse ekspeditioner. Man kunne jo aldrig vide, næste gang var skønheden måske på plads for vore beundrende, glubske blikke.

Mor som vaskede mit tøj, kunne jo ikke undgå at se alle de mange pletter på sengetøj og undertøj. Uden et ord, uden den mindste forklaring opdagede jeg en dag, at mit natudstyr var udvidet med en mindre frottéklud.

SKOLETANDLÆGE

En eller to gange om året marcherede hele klassen to og to på række til en anden skole, som havde en meget stor tandlægeklinik. Når man kom indenfor i klinikken, var der mange båse med tandlægestole; jeg tror, der var 12 torturkamre. Alt personale var i hvidt hospitalstøj. Mellem os drenge gik snakken i dagene forud, og der var ingen grænser for de rædselsberetninger, der blev disket op med.

Stemningen på dagen var på nulpunktet, vi havde jo alle meget dårlige tænder. Skolemadpakken, som jeg fik med hjemmefra, bestod i mange år af sukker og fedtemadder med salt - den tog absolut ikke hensyn til et sundt tandsæt. Jeg var 12 måske 13 år, før jeg fik en tandbørste og en forklaring på, hvorfor og hvordan, den skulle anvendes.

I timevis sad vi i venteværelset, musestille, vi var så bange, at det trodser enhver beskrivelse. Især var vi bange for at skulle få tænder trukket ud. Beretninger om børn, der var kommet vaklende med blodet sprøjtende ud af munden, havde vi fantasi nok til at se lyslevende for os.

Én for én blev vi kaldt ind, nogle modsatte sig det, nægtede at gå ind, men læreren, det venlige menneske, hjalp tjenstivrigt de kæmpestore skuder, der gjorde det ud for klinikassistenter. Der blev hanket op i den hylende og skrigende unge, ubarmhjertigt blev han slæbt ind og kastet op i stolen. Her sprællede de, som ål i mudderet, men de barmhjertige sjæle holdt godt fast i uhyret.

Flygtningene skulle fremvise 50.- kr. for at få opholdstilladelse - på den måde tvang man dem til tiggeri, fordi de blev nægtet arbejdstilladelse.

Alle måtte give op over for overmagten. Jeg gik selv. Nr. 6 var min tandlægestol. Ængsteligt skævede man op til den store, rødhårede dame, der gav sig ud for at være tandlæge. Jeg så ind i et par iskolde øjne, der ikke på nogen måde udviste medfølelse.

Det var som at se ind i en dybfryser. Hun borede, og gav man den mindste lyd fra sig, fik boret en ekstra omgang ned, hvor det gjorde mest ondt, medens hun samtidigt hoverende sagde:

– Nåh, han er pivet.

På den måde lærte man at bide selv de værste smerter i sig. Det sidste skoleår fik vi en skoletandklinik på min egen skole, og min forbavselse var stor, da man her blev behandlet på en ganske human måde. På denne klinik var der en meget ung og meget yndig klinikassistent, som jeg blev lidt drengeforelsket i, og som jeg senere under krigen under en desperat flugt næsten skræmte livet af.

TYSKE FLYGTNINGE

Hjemme havde den sidste del af trediverne sit særpræg.

Flere og flere fremmede kom og gik i vort hjem. Tit holdt man møder, eller venner og bekendte kom for at få et slag kort.

Men når klokken var 10 eller 11 var jeg snydesøvnig. Jeg ventede kun på, at folk skulle skrubbe af. Det var jo ikke særlig smart at stå foran fremmede i bar røv og chemise for at komme op i sofaen, der stod i et hjørne af stuen. Luften var tyk af røg, og man tog ikke hensyn til, at ungen skulle sove, man plaprede bare videre. I denne periode kom nogle folk, som far, der talte perfekt tysk, snakkede meget med.

Det var tyskere, og de præsenterede sig aldrig. Som regel kom og gik de i mørke. Jeg fik besked på, at blev jeg spurgt, lige meget af hvem, så havde jeg ikke set nogen.

Som regel havde mor en portion mad til dem. De åd som tærskere (landarbejdere, man i gamle dage hyrede til at håndtærskede kornet) og kastede sig over maden som glubske hunde. Flere gange kom de møgbeskidte, sorte som negre. De blev gerne et par dage. Mor skulle ordne deres tøj, så de ikke vakte opsigt, hvis de kom ud mellem andre mennesker.

Det var Røde Hjælp (Rote Hilfe), en kommunistisk organisation, som far åbenbart var medlem af, og som via danske kulbåde smuglede emigranter til Danmark.

Det var nødvendigt med al dette hemmelighedskræmmeri, for det skete flere gange, at tyske emigranter blev pågrebet af det danske politi og lempet over grænsen til Nazityskland.

Her ventede umenneskelige lidelser og som oftest den visse død.

Ved blot at læse aviser kunne ingen være i tvivl om, hvad der foregik i Tyskland. Hitler forbød fagforeningerne, forfulgte deres ledere, men også folk fra de politiske partier, Socialdemokratiet og Kommunistpartiet, blev forfulgt.

Cirka en million tyskere med politiske eller religiøse opfattelser, som ikke passede ind i naziregimets terminologier, forsvandt.

Ud over den kommunistiske hjælpeorganisation var der også en socialdemokratisk, Mattiottifonden. Her kunne flygtningene få en krone ved at vise et flyttebevis.

*Mor fik 10 kr. for en storvask
for borgerskabets fruer.*

*Trods sine blodige hænder ef-
ter at have arbejdet fra 7 mor-
gen til 5 aften gav hun flygt-
ningene en daler til tobak.*

Men det blev de kommunistiske flygtninge advaret imod.

Man kunne få op til 15 kr. – svarende til en families socialhjælp i en uge – men de kunne blive stukket til myndighederne og dermed til de tyske nazister.

Hvis flygtningene var lovlydige og gjorde, som myndighederne forlangte, skulle de møde en gang om ugen og fremvise en halvtredser som bevis på, at de kunne klare sig selv uden at belaste det danske samfundssystem.

Flygtningene skrabede deres småpenge sammen, vekslede til en halvtredser og lod den gå på omgang.

Ofte diskuterede de hjemme hos os en ledende tysk socialdemokrat ved navn Wurbs. De var mistroiske og stolede ikke på ham, men mærkeligt nok stødte jeg igen på hans navn mange år efter krigen, hvor denne tyske flygtning afsløredes som gestapoagent og for at have refereret danske ministres fortrolige samtaler. Efter krigen forsvandt han sporløst efter et retsmøde, bistået af en officer fra det danske efterretningsvæsen.

ISVINTEREN 1939-1940

Krigen brød ud i september 1939 med Tysklands overfald på Polen. Snart efter begyndte tyske ubåde at torpedere danske handelsskibe.

Mange danske søfolk (29 skibe med 384 søfolk) gik tabt. Man malede Dannebrog på skibssiderne, men de nazistiske »krigshelte« fortsatte sænkningerne. Uden mindste varsel, og uden i det mindste at give søfolkene bare en chance for at redde liv og lemmer kastede de nazistiske »krigshelte« sig over smørbådene med fredelige søfolk, som ådselædere over et forsvarsløst bytte.

Vinteren blev en af de strengeste i mands minde. Allerede i begyndelsen af december var alle indre danske farvande islagte. Kun skibe med stor maskinkraft og med assistance af isbrydere kunne komme frem. Brændslet var ved at slippe op. Kul og koks blev rationeret, og priserne røg i vejret. Kattegat kunne ved juletid kun passeres i konvoj med isbrydere foran.

Morfar var igen ude. Denne gang på byens lossepladser, hvor han huggede og gravede sig ned igennem aske og slagger. Han pillede de koks frem, deraf navnet pillekoks, som var smidt ud, da der var overflod. Det gav penge, store penge.

På byernes lossepladser grave og hugge de arbejdsløse for at finde "pillekoks".

Man siger, den enes død er den andens brød.

Morfar havde en nyttehave, hvor række efter række af porrer stod. Frosten og isvinteren var kommet overraskende også for ham, derfor havde han ikke fået porrerne op i tide. Prisen på en porre var nu svimlende høj, 15 kr. pr. stk., hvilket var en formue. Han hakkede porrerne forsigtigt op, og en stor jordklump fulgte med, men han tog det hele hjem i kælderens varme for at tøj jordklumpen langsomt op og for at vaske og gøre porrerne pæne, så de gav en god pris på Grønttorvet.

PÅ SKØJTER TIL SVERIGE

Jeg var nu blevet 14 år og havde en noget mindre kammerat, Erik. En søndag formiddag blev vi enige om at løbe på skøjter ud over Øresund. En kilometer ude standsede vi ved nogle nærmest hushøje isskruninger, uden overdrivelse 6-8 meter høje. To store drenge – nærmest unge mænd – dukkede op.

Hånende sagde de: – Kan I ikke engang klare dem?

Tøsedrenge! Vi er på vej til Sverige, vil I med?

Jeg ville ikke, men lod mig til sidst overtale. Men først ville jeg have, at vi skaffede os et langt tov, som vi kunne have imellem os, og et varpanker. Det er et lille meget let anker, fiskerne bruger til deres åluser.

– Det kan du da ikke skaffe.

– Jo, jeg ved, hvor der ligger et, vi kan bruge.

Ind til land; ganske rigtigt, der lå et i en af fiskerbådene, som var trukket op på land. Ud igen, jeg fandt dem, og vi fortsatte. Et sted var isen blank og sort. – Her er farligt, råbte jeg. Men de fortsatte; isen gyngede under os, men den holdt. Solen var på vej ned, den »varmede« ikke længere, og kulden bed mere og mere. Jeg var kuret ned ad en isflage og havde fået en meget dyb, kraftigt blødende flænge i den ene hånd. Vanten blev gennemblødt af blod, og kulden gik nu lige igennem. Vi havde passeret nordspidsen af Saltholm. Ingen af os tænkte mere på, hvordan vi skulle komme tilbage.

Tørsten begyndte at plage, og læberne begyndte at sprække. Vi var næsten ovre ved Sverige, og vi manglede knap 800 meter, da vi så åbent vand.

Isbrydere havde været igennem og strømmen havde drevet isen fra hinanden. Vi gik langs kanten, men alle vegne var renden for bred til, at vi kunne komme over. Der var kun én ting at gøre: hjemad.

Men nu, da målet var væk, fusede gejsten ud af os. Kulden gav 15-20 graders frost, og trætheden på grund af mangel på mad og væske meldte sig ubarmhjertigt.

Langsomt fortsatte vi. De to store drenge satte sig igen og igen, pauserne blev længere og længere, jeg hylede og skreg:

– Hvis ikke vi holder os i gang, vil vi få svære forfrysninger.

Igen var vi ved Saltholms nordspids, og jeg viste dem en gård, hvor man kunne skimte lysene og silhuetten af huset. Til sidst gav de sig og lovede, at de ville gå mod gården. Erik var hele tiden på deres parti. Han var en dårlig skøjtøløber, og jeg havde skubbet ham i flere timer. Jeg havde hvæset:

– Hvis du ikke maser dig fremad, får du dit livs største røvfuld. Han var mere bange for mig end noget andet, og vi stred os fremad.

– Hvorfor vil du ikke med ind på gården, spurgte de to store.

– Fordi, hvis min far opdager, hvad jeg har lavet, så får jeg en røvfuld, så jeg ikke kan sidde ned i uger.

Vi kom ind i tallerken-is. Hvordan den dannes, ved jeg ikke. Men når vi løftede benet så højt, vi orkede og trådte til, faldt isen

klirende sammen, og vi kom kun få centimeter frem. Erik kunne ikke mere, han nægtede overhovedet at flytte på sig. Jeg ville slå ham, men jeg orkede det ikke; jeg sparkede, han var ved at blive følelsesløs – han sansede ingenting.

Jeg var helt klar over situationens alvor. Gik jeg, ville han være dødens sikre bytte, han kunne ikke overleve en nat i de kuldegrader, og han ville være umulig at finde i mørket. Fra Saltholm var vi gået mod en blinker (det lille fyr) ved Kilometerbroen. Jeg regnede og regnede og fandt så frem til, at den korteste vej til mennesker var til Nordre Røsefyret.

Det stod klart og blinkede trods det, at der ingen skibe var.

Jeg fik Erik på højkant, masede med ham, trak, skubbede, snakkede og prøvede nu at være venlig og rar. Han kom i gang igen og gik ligesom i søvne, han var halvt bevidstløs. Klokkeren ca. otte ankom vi til fyret.

Jeg prøvede at spænde skøjterne af, men mine hænder lystrede ikke længere, jeg kunne ikke mærke dem mere. Til sidst forsøgte jeg det umulige: at kravle med skøjter på op ad en tiliset jernlejer; jeg gled, klamrede mig fast med den sårede hånd og skreg af smerte. Ved døren hamrede jeg næverne i, skreg om hjælp, ikke et øje dukkede op. Jeg var ved at fortvivle.

Så tæt på, og så skulle det svipse. Satans! Erik, den drønnert, lå bare helt stille nede på isen, han var ikke til nogen verdens nytte. Jeg hamrede liggende en skøjte i døren. Det gav nogle ordentlige drøn. Pludselig dukkede en mand op i skjortearmer.

– Hvad satan i hede hule helvede laver du her?

Han råbte op, og en mand mere kom til. De trak mig ind, de troede, at jeg var alene, men så fik jeg omsider stønnet:

– Erik ligger nede på isen.

Sekunder efter havde de stortrøjerne på, fandt ham og fik ham bokset op. Jeg troede, vi skulle ind i varmen. Næh, den gik ikke, de kastede sig over os; af med huer og vanter, ørerne og næsen blev grundigt gransket for forfrysninger.

Disse to fyre vidste, hvad det drejede sig om. Den måde han tog min hue af på, fortalte mig, at han kendte risikoen for at rive et forfrossent øre eller en forfrossen næse af.

Af med vanterne – da han så min blodige hånd, kaldte han på makkeren:

– Se her, det er Fanden edeme dybt, føj for satan!

Af med skøjter og støvler, forsigtigt blev strømperne lirket af.

– Ham her er frisk som en havørn, hvad med den lille?

– Han er træt, men fejler ikke ret meget, ingen forfrysninger.

De hentede tæpper i en velsignelse, redte op på det iskolde gulv og dækkede os til. Den ene begyndte at spørge, mens den anden hældte lunken chokolade i os. Vi slubrede den i os, som spædekalve slubrer sødmælk. Igen blev vi gnedet hårdt og brutalt, men effektivt. Hovedet faldt ned, søvnen var nær.

– Du må ikke sove. Jeg fik et par flade øretæver. – Hvor mange var I? – Hvor gik du fra de andre to? Hvilken retning gik de i?

Erik snorksov, han kunne ikke vækkes, de opgav ham. Den ene løb op til en telefon eller en telegraf, hvad ved jeg? Politiet ringede til en gård på Saltholm, så måtte folkene rundt til de andre gårde for at høre, om de var kommet i land.

Jeg har talt med politiet, de vil sende folk hjem til jeres forældre, de må da være bekymrede for jer?

– Ja, det var de måske, men når jeg kommer hjem, vil jeg få så mange bank, at I vil tro, det er løgn.

– Fint, sagde de bare, det har du også fortjent. Tænk på det postyr, I laver nu.

Her var absolut ingen medlidenhed. Efter måske en times gnubben og stadig varmere chokolade blev vi trukket op i deres vagtlokale. Varmen slog os i møde og – ja, så faldt jeg bare omkuld af træthed. Nogle timer senere stod nogle granvoksne betjente og rev og flåede i mig. Erik fik bare lov at ligge. Igen og igen måtte jeg fortælle, hvad der var sket, hvor vi gik fra de andre, hvordan jeg havde fundet vej i mørket.

Jeg sendte nogle venlige tanker til morfar, som havde lært mig farvandet og dets fyr så godt at kende. Den største af fyrpasserne sagde: – Jeg har tjekket hans angivelser på et søkort, de er meget nøjagtige. Ved positionen på Saltholm havde jeg lavet en primitiv trepunktspejling.

– Hvor har du lært at navigere? – Jeg kan ikke navigere, protesterede jeg, jeg har bare sejlet lidt med min morfar.

– Han har sgu da lært dig at finde rundt til havs, blev han ved, så noget har du da lært.

– Ja, sagde den ene betjent, det er jo noget slemt lort, de har lavet, sikke en galej at blive jaget ud i, men helt dum er han da ikke.

Det var det mest positive, jeg hørte den aften. Hele tiden var der en værre palaver i telefonen. Jeg fik mad og sukkervand, godt smagte det ikke, men jeg turde simpelthen ikke gøre andet end, hvad der blev sagt, og alle var godt sure.

– Vil I snakke med jeres fædre? – Helst ikke.

– Nåh, jah, den lille bliver sgu også svær at få liv i.

Hvordan har du fået ham hertil ?

– Jeg skubbede lidt en gang imellem til ham.

Jeg forstod på samtalerne, at min far havde tilbudt at komme ud for at hente os, men det afviste betjentene. De skulle tilbage før eller senere og så kunne de jo lige så godt tage os med.

– Du får stensikkert en værre røvfuld, når din far kommer, men den må du hellere vente med, til du er i land, ellers risikerer vi bare, at vi må bære dig hele vejen. Nu begyndte der at komme meldinger fra Saltholm. På alle gårdene havde man ledt overalt i stalde og læhegn, hvor der var mulighed for, at drengene kunne have gemt sig. De havde forsøgt at komme frem til min position, men måtte vende om, fordi isen var gået i drev. Hvad havde de på af tøj? Støvler?

Mændene diskuterede nu drengenes chancer for at overleve og var enige om, at klarede de natten igennem, var de ødelagte. Den kulde ville koste fingre og tæer, ja måske benene. En hyggelig aften. Ved midnatstide spurgte stationslederen fra Kastrup betjentene, om de kunne gå i land med os i nat, eller om de ville vente til det blev lyst. Fyrpasserne sagde så:

– I kan godt drage af. Selv om isen er gået i drev på den anden side af Sundet, tror vi ikke, der vil ske noget her.

Man besluttede at tage af sted. Erik blev vækket, de hjalp os i tøjet, støvlerne var blevet tørret, jeg fik et par store vanter, og vi

skulle begge have fyrpassernes lange undertøj på. Vi nærmest druknede i deres voksenstørrelse og der blev grinet noget. Alle undrede sig over, hvordan vi havde overlevet i vort tynde tøj, som en af dem sagde:

– Korte underbukser i den kulde, de må have pisset istappe.

Turen tilbage husker jeg intet af. Nu var der andre, som havde ansvaret, jeg kunne slappe af, og vi var nu på vej til øretævernes holdeplads. Da vi var kommet i land, stod en politibil klar, og vi blev kørt til stationen.

Min fars øjne, havde jeg troet, ville spy lyn og torden ud, men det gjorde de nu ikke, han havde været bekymret, alt for bekymret. Vi kunne godt tage hjem, men jeg skulle blive hjemme fra skole næste dag og være klar, hvis de havde noget at spørge om. De havde spurgt til de to drenges navne og adresser, men det eneste jeg vidste var, at de ikke gik på vores skole, og at de måske boede i Ungarnsgade eller måske Østrigsgade.

Næste morgen klokken ca. 7 blev jeg jaget ud af sengen (sofaen). En betjent kom ind, mor bød på kaffe, og pludselig sagde han til mor:

– I må altså ikke skælde den knægt ud, for uden ham, var de gået til alle sammen. Han har ikke bare reddet sit eget, men også den lilles liv. Han var så udmattet, at han ikke kunne kravle en meter, da han kom op på fyret. Det var i allersidste øjeblik.

Men nu ville han have et signalement af de to, som han derefter ville sammenligne med nogle forældres, der havde efterlyst deres drenge. Jeg kunne huske fornavnene på de to, og betjenten sagde:

– Jeg er sikker på, at det er dem. Vi har en flyver oppe nu for at se, om vi kan finde dem, og der er fiskere flere steder på kysten, som er klar til at trække både ud på isen.

Kl. 9 kom den første efterlysning og reportage i radioavisen. Kl. 11 kom formiddagsbladene med de kedelige nyheder.

Drengene var observeret livløse på en isflage. Isen drev hurtigt nordover. Svenske fiskere forsøgte forgæves at komme ud til dem.

Danske fiskere forsøgte ved Vedbæk, men også de måtte give op. En isbryder blev tilkaldt fra Kattekat, og to døgn senere kunne den manøvrere til isflagen og sende folk ned og samle drengene op.

De var døde. Man ringede fra politistationen og fortalte, at journalister havde fået færten af, at der havde været flere drenge med på turen. Mor blev spurgt, om han måtte opgive vore navne til bladsmørerne.

Svaret var kort og præcist:

Nej! Drengen skal have fred nu. Basta. Det fik jeg. Jeg hørte ikke mere til denne skrækkelige historie, men jeg kunne ikke undgå at bemærke, at når Erik dukkede op, prøvede mine forældre at pumpe ham.

Summa, summarum.

Havde jeg ikke sejlet med morfar, havde jeg ikke interesseret mig for polarekspeditioner, havde Erik og jeg ikke overlevet.